

Благородна Божинова

ЖЕРТВЕНО ПОКОЛЕНИЕ

Спомените на
една концлагеристка

БЪЛГАРСКА **ИСТОРИЯ**

© Благородна Божинова, *автор*

© Мирела Мишева, *редактор*

© г-р Теодор Борисов, *научен консултант*

© Ива Колева, *коректор*

© Александра Младенова, *графично оформление и корица*

„БИ 93“ ООД
София, 2020 г.

ISBN: 978-619-7496-55-0

Благородна Божинова

ЖЕРТВЕНО ПОКОЛЕНИЕ

Спомените на
една концлагеристка

София
2020

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ	9
ОТ ИДЕАЛИЗЪМ КЪМ ОТЧАЯНИЕ	13
ПОЛИТЕМИГРАНТСКОТО ДВИЖЕНИЕ В ЮГОСЛАВИЯ	15
ОРИСИЯТА НА ДАНЧО	31
СЪДБАТА НА КОЦЕ АРГИРОВ	40
СЕМЕЙСТВО ПАЛМАРОВИ	48
КОНФЕРЕНЦИЯ НА ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ЕМИГРАНТИ	51
СИЛАТА НА ЛЮБОВТА	59
РАЗПРАВАТА	68
В ПОГРЕБАЛНОТО ОТДЕЛЕНИЕ НА АДА	75
ЛАГЕРЪТ ГЕРОВО	77

НАЧАЛОТО НА КРАЯ	79
ЗАПОЗНАНСТВОТО МИ С ДЖОНИ	147
В ПОДЗЕМИЕТО БЕЗ МИЛИЦИОНЕРИ	150
ЛЪЖАТА ИЛИ МАГАЗИНИТЕ НА ГЕРОВО	161
МЕЖДУ ЖИВОТА И СМЪРТТА	168
НОВА ГОДИНА В ГЕРОВО	199
ДАВЕНЕ	204
СРЕЩА С МАРА И НАДКА	210
СРЕЩА С РИЛКА	221
РОЖДЕН ДЕН	226
НАДЕЖДАТА	230
КАПРИЗИТЕ НА СВОБОДАТА	237
ОСВОБОЖДЕНИЕ	239
КЪМ РОДИНАТА	251
С ПАМЕТТА НА СТРАДАНИЕТО	263

Посвещавам тази книга на идващите поколения.

*Пред съда на историята повдигам завесата
на злокобното мълчание на времето,
което мина през нас,
оставяйки следите на едно
модерно варварство.*

ПРЕДИСЛОВИЕ

След Втората световна война през 1945 година България бе приютила югославски деца, които хранеше и обличаше, а нашите деца бяха обречени на глад и мизерия.

По нареждане на Коминтерна от Москва в Пиринския край трябваше да се създаде македонска нация. Затова ни караха насила да се пишем македонци. Който не се признаваше за македонец, го затваряха или интернираха. В Пиринския край дойдоха от Югославия емисари, книжари, библиотекари и започнаха да създават македонска нация. Те ни внушаваха, че в този край живеят само македонци.

Говореше се за федерация. Границите бяха отворени и се пееше песента „Сталин, Тито, Димитров“. От Пиринския край заминахме да следваме в Югославия 280 души на разменни начала. Ние щяхме да бъдем първите строители на новата федерация.

През 1948 година Югославия се отцепи от соцлагера и отношенията с България се развалиха. Нашето правителство ни отзова да се върнем в родината. Който не се завърна, бе обявен за родоотстъпник.

По това време в Македония надойдоха сърби и заеха службите, важни от политическо значение, като директори на радиото, директори в училищата, началници по учрежденията и министерствата. В училищата се изучаваше сръбски¹, който беше и официалният език. Македонският език се образува на маса от Венко

---

¹ В периода на СФР Югославия официалните държавни езици са три – сръбскохърватски, словенски и македонски (бел. ред.).

Марковски², Блаже Коневски³, Крумовски⁴ и др. За да е по-галече от българския език, сложиха повече сръбски думи. А Вардарска Македония наричаха Южна Сърбия...

Югославската пропаганда разнасяше навсякъде, че те строят нов социализъм, различен от сталинския, по-човечен и по-демократичен. Направиха ревизия на комунизма, отричайки го като прогресивен строй. Затова големи групи политически емигранти от другите социалистически страни прииждаха в Югославия. Най-много имаше избягали младежи, студенти, интелектуалци от България. Образува се политемигрантско движение. ООН отпусна 100 милиона долара за издръжка на политическите емигранти, но сръбите тези пари ги даваха на тези, които приемаха сръбско поданство. Останалите емигранти живееха в мизерия.

На всички, които останахме във Вардарска Македония, ни предложиха да приемем сръбско поданство. Тези от нас, които не пожелахме да станем техни поданици, затвориха по затворите и концентрационните лагери без съд и присъди. Затворите в Югославия: Идризово, Сремска Митровица, Ниш, Зайчар, Ковачевци, Калето, Земун и други, както и концентрационните лагери Голи Оток, Герово и други се напълниха с българи⁵. Все-

---

² Венко Марковски, псевдоним на Вениамин Миланов Тошев (1915 – 1988) – писател, участващ в създаването на македонския книжовен език. Впоследствие преминава на пробългарска позиция, заради което лежи в концлагера Голи оток между 1956 и 1961 г. От 1965 г. се преселва в България (бел. ред.).

³ Блаже Коневски (1921 – 1993) – един от създателите на македонския книжовен език, въпреки че учи в Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ под името Благой Йорданов Конев. Впоследствие именит поет, писател, филолог, ректор на Философския факултет на Държавния университет „Св. св. Кирил и Методий“ в Скопие (бел. ред.).

⁴ Името е събирателен образ за останалите „бащи“ на македонския език (бел. ред.).

⁵ Според доклад на ЦРУ от 20 юни 1951 г. в СФР Югославия функционират 39 концлагера, част от които са активни още по време на Втората световна война. Лагерът Герово се намира в близост до град Чабар, днешна Хърватия.

ки, който беше избягал от родината, първо минаваше през затворите.

Като студентка в Скопие върху мен и другите български студенти се упражни натиск да приемем югославско поданство. Ние категорично отказвахме. Ето защо бяхме арестувани и обвинени в шпионаж. Изпратиха ни в затворите, където безкрайните изтезания не можаха да сломят българския ни дух. Затова ни превърлиха в концентрационния лагер Герово. Този лагер бе един от най-страшните. Никой от нас, оживелите свидетели, не можеше да повярва какво бе чудото да оцеем в циментовите гробове на подземие, където без съд и присъди изгнивахме с години. Тези, които сме живи, вероятно се спасихме по Божията воля, защото по природните закони трябваше да сме мъртви и закопани при другите мъртъвци. Въображението е слаб инструмент за възпроизвеждане на жестокостите. Трудно е да се разкаже за тези неописуеми изтезания. Ние бяхме лишени дори от най-скромните права, от които се ползват затворниците в страните с репресивно управление. Побощата и непосилните инквизиции имаха за цел да сломят духа на затворника, да го превърнат в послушно животно, та да започне да говори и пише това, което му се диктува. Интелигентни и умни младежи тук оскотяваха от студ, глад и страх.

По време на Тито в Югославия загинаха повече от 30 000 българи и над 200 000 минаха по затворите и лагерите. Във Вардарска Македония диктатурата унищожаваше всичко, което не действаше по сръбски, и всеки, който гръзнеше да се нарече българин, изчезваше безследно. Палачите не ги интересуваха дали си комунист, или фашист. Щом си българин, значи си враг.

На всички у нас, които мълчат за нашите страдания по политически съображения, искам да кажа, че там

загибах българци, загибах за България. Премълчаването на тази истина е меко казано престъпление. Щом ще говорим за истината, каквато и да е тя, колкото и жестока да е, трябва да я кажем. И аз съм длъжна да кажа истината. Смятам, че ще бъде престъпление от моя страна, след като останах жива и дойдох от смъртта, да не разкажа за мъртвите борци, загинали от зверствата, предпочитайки смъртта пред предателството. Аз се прекланям пред тяхното страдание.

Авторът
1.09.1996 г., София

ОТ ИДЕАЛИЗЪМ КЪМ ОТЧАЯНИЕ

*Заплатихме със себе си,
за да останем българи.*

ПОЛИТЕМИГРАНТСКОТО ДВИЖЕНИЕ В ЮГОСЛАВИЯ

Политическите отношения между България и Югославия се влошаваха. Радио „Скопие“ имаше 20 киловата предавателна станция, която се чуваше слабо в България. В македонската столица под диктовката на Белград бе взето решение да се закупи нова мощна радиостанция от 150 киловата, която да разпространява още по-добре фалшивата пропаганда на прогояника Кулишевски и други като него. Тази пропаганда по ефира тровеше съзнанието на недоволните, на обидените, на непослушните, на буйните глави, събудили се от латаргичен сън, на интелигенцията и на мечтателите за отворени граници. Някои жадуваха за частна собственост, други – за свободна търговия, трети бягаха от диктатурата и вярваха в нечуваната свобода на новия Титов социализъм.

Югославия ги приемаше враждебно. Нейните ръководители ги натикваха в затворите и концлагерите без съд и присъди, приписвайки им тежкото обвинение, че са изпратени като шпиони. Бегълците оставаха да гният там дълги години, за да не разнасят разочарованието си навън. Безправните нещастници понякога заплащаха с живота си, ако вдигнеха глава да протестират за човешките си права. Войводският им дух биваше ликвидиран с мъчения, по-тежки от онези във варварското минало.

След резолюцията на Коминформбюро⁶ в Югославия се започна бясна кампания против Съветския съюз, про-

---

⁶ На 28 юни 1948 г. организацията на комунистическите партии Коминформбюро приема резолюцията „За положението в ЮКП“, с която разкритикува политиката за самостоятелност на Йосип Броз Тито. След като той отказва да се отрече от своите позиции, се стига до разрыв в отношенията между тях и ЮКП е изключена от Коминформбюро (бел. ред.).

тив страните от социалистическия лагер и най-вече против България. Всички портрети на Сталин и Ленин бяха премахнати от учрежденията, фабриките, училищата, кината. Само Тито висеше величествено като пазител на държавата. В печата започнаха да изнасят най-ужасяващи факти за поробителите. Критикуваше се остро марксизмът-ленинизмът, като се изтъкваша недъзите на това учение, което не е приложимо за условията на напреднало свободолюбиво общество. Твърдяха, че този социализъм е нереален и няма нищо общо с действителността. Обвиняваха руснаците във вмешателство и експлоатация на югославските народи. Наричаха ги узурпатори, а не освободители, както ги провъзгласяваха в България. По книжарниците се появиха книги и брошури с агитация против диктатурата и насилието на варварския строй в СССР, който на практика се оказал порочен и накрънявал човешкото достойнство.

Ореолът на божеството Сталин беше оголен до такава степен, че всяваше омраза и отвращение с масовите убийства на милиони хора. Ораторите изнасяха доклади, държаха пламенни речи, в които предричаха глада и мизерията, заплашващи Съветския съюз и другите социалистически страни. По събрания, конференции и митинги се изтъкваше, че ако не са били сръбските войски и партизанското движение, Германия нямало да бъде победена. Винаги завършваха със заключението, че в света няма страна с по-голяма свобода и права на човека от новата форма на югославския социализъм. Във факултета ни изнасяха лекции за политическото положение, като ни доказваха с най-красноречиви факти, че комунизмът не чини⁷ пет пари като режим и че в Съветския съюз жизненото равнище на народа е по-ниско в сравнение с безработните в Америка. С множество примери потвърждаваха, че в Америка имало много по-

⁷ Не струва (остар.) (бел. ред.).

вече свобода, отколкото в социалистическите страни. По кината прожектираха филми, които показваха затворите и концлагерите на Сталин, рисуваха го като безпощаден убиец на руския народ, доказваха, че неговата диктатура се мъчи да завладее балканските народи, но свободолюбива Югославия няма да се предаде, докато е жив Тито.

Пред една студентска аудитория агитаторът Димитър Митрев, пристигнал от България в Македония за по-изгодна служба, нападна с най-арогантни думи Георги Димитров, като го обвиняваше в предателство спрямо българската интелигенция, в това, че е изпратил будни български синове в руските лагери. Той не е никакъв герой, а само руски агент, чието освобождение от Лайпцигския затвор е било подготвено от руснаците.

От високоставените служби ежедневно се критикуваше комунистическата партия в България, която е продала на безценница българския народ на руснаците и той влачи хомота на заробващ строй. Учеха ни, че комунизмът като идеология е осъден на загиване, защото идеята не е приложима в цивилизования век и връща човечеството назад.

По това време в Югославия започнаха масовите арести на комунисти и на българи, които не бяха съгласни с новите течения. Граждани, изявили симпатии към България, изчезваха безследно. Студентските ни ръководители не се появиха повече сред нас. Нищо не се узна за тях. Сякаш бяха потънали в земята. Затворите се пълнеха. Чувстваше се, че става нещо непонятно, объркващо, смразяващо. Хората се затвориха в своите черупки, потънаха в мълчание и страх. Раздути фрази натрапчиво крещяха, че по-демократична страна няма никъде по света, че единствено в Югославия има строй с нов тип социализъм.

С особена бдителност бяхме преследвани ние, българите от Пиринския край. Забелязах, че тетрагката, в която си пишех стиховете, беше задигната и колкото и да я търсих, не я намерих. Устата се заключваше и ако някой я отваряше не навреме, прибираха го през нощта или посред бял ден.

Пропагандата за новия строй, към който върви Югославия, стигаше по небедомни пътища до другите страни и пленяваше младите души. Броят на преминалите границата растеше неимоверно. Албанци, руснаци, чехи, унгарци, поляци, българи прииждаха да вкусят от Тимовия рай, устремени да живеят богатия живот в новата държава, изоставяйки родината си, без да мислят какво ги очаква. Всички, които пристигаха тук, бяха загържани от органите на УДБ⁸ (Унутренна държавна безбедност – македонската Държавна сигурност) за по няколко месеца или години в затворите и в концентрационните лагери, където биваха подлагани на най-жестоки инквизиции. Те или признаваха, че са изпратени като шпиони, за да спасят кожата си, или ги убиваха, задето не са признали. Оцелелите бегълци ставаха политически емигранти, диверсанти, невъзвращенци. Разочарованието ги удряше така силно, че дълго мислеха кой път да хванат, тъй като връщането им назад бе невъзможно. Най-често бягаха през гръцката или италианската граница, нелегално, с риск за живота си. Жестокостта и подозренията изпаряваха симпатиите към Югославия у онези, които оставаха. Но те се примиряваха, живуркаха в обреченост, живееха ден за ден. Бегълците гълтаха съдбовната отрова и живееха кучешки. Спяха на открито по парковете или по няколко души в малки стаи в крайните квартали. Най-често биваха изпращани да

---

⁸ УДБ (на бълг. Управление за държавна сигурност) – централизираният орган на разузнавателните служби и тайна полиция в СФР Югославия (бел. ред.).

копаят в мините, а които се отказваха, скитаха безработни и гладни. Пълнеха през лятото и есента пазарите, обикаляха като просяци и крадци на гребно.

Преминалите нелегално границата знаеха, че за тях вратите към родината са затворени, а пътят към Запада оттук беше забранен или безкрайно труден. Въпреки това бегълците прииждаха и емигрантското съсловие растеше от ден на ден. Недоволните от комунистическия строй бягаха поголовно. Но Югославия, разбира се, не хранеше никого даром. Незабавно за емигрантите бяха отпуснати по 3000 динара от фондовете на Обединените нации от спешно гласуваните кредити на американската камара за подпомагане. Западът изпрати грехи за 100 милиона долара, за да се облекат бегълците. Погрижи се да ги нахрани с кондензирано мляко и с консерви от УНРА⁹. Това подпомагане обаче не достигаше до политическите емигранти, защото беше обсебвано за бедното население на Македония и за българите, приели югославско поданство.

Милка Божикова, която беше очи и уши на УДБ, прие поданство още с пристигането си от Петрич. Тя първа получи кожено палто. Останалите нещастници ги залъгваха с подхвърляне на някой парцал и по някоя кутия кондензирано мляко. Ние и тук нямахме възможност да избираме пътя в живота си, защото имахме нечуваната смелост да не се плашим от злобата на тези, които мразеха нас и нашата родина. Те се опитваха да ни извият главите надолу и да ни покорят, за да угодят на своите вождове, купувайки заслуги с насилието над нас и с живота ни.

---

⁹ УНРА (на бълг. Администрация за помощ и възстановяване на ОН) – организация за подпомагане на страните, освободени от гържавите от Оста. Съществува до 30 юни 1947 г., когато е заменена от Международната организация по въпросите на бежанците (ИРО) (бел. ред.).

На нас, студентите от Пиринския край, още в самото начало ни бяха дали една сграда, където основахме „Пирински културен клуб“. Събранията ни се обявяваха понякога чрез вестник „Нова Македония“, за да се предаде по-голяма официалност пред обществото. Но след Резолуцията на Информбюро наименованието се смени с „Клуб на политическите емигранти“ с председател Радој Спасов. Като ученичка в гимназията бях културопросветник, в пансиона – културнопросветник, и в „Пиринския клуб“ – просветник. Където се показвах, все ме избираха за културнопросветник. Сякаш с този патент се бях родила.

Вместо политическите емигранти сами да избират своето ръководство, то им се напращаше отгоре, където подбираха свои послушници, продажни гушички, които бяха уши и очи на УДБ. Председателят Радој Спасов беше дошъл през 1947 година с един вагон багаж от България. Още с пристигането си взе югославско поданство. Ожени се за сръбкиня и се настани на отговорна служба във Владата на Македония. Секретарят Палаханов също бе дошъл по това време. Прие югославско поданство и получи хубава работа. Милка Божикова от Петрич изучаваше новообразуващия се македонски език. Прие югославско поданство и я направиха редактор на вестника на политическите емигранти в Скопие въпреки очевидното ѝ бездарие. Държаха я на този пост, защото беше послушна и сътрудничеше на УДБ. Издаваше всички българи. На съвестта ѝ тежат доста човешки животи.

Ние, политическите емигранти от България, които няхахме югославско поданство, носехме лични карти с пресечена червена ивица на вътрешната страна на корицата, под която пишеше: „бугарски държавлянин“ (български поданик). Червеният знак означаваше: